

Vergaderjaar 2020–2021

35 295

EU en de rechtsstaat¹

J

VERSLAG VAN EEN NADER SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 13 november 2020

De vaste commissies voor Europese Zaken² en voor Justitie en Veiligheid³ hebben op 6 oktober 2020 het schriftelijk overleg inzake de kabinetsreactie over de maatregelen voor insluiting van het coronavirus in Hongarije besproken⁴.

Naar aanleiding hiervan is op 13 oktober 2020 een brief gestuurd aan de Minister van Buitenlandse Zaken met nadere vragen van de **FVD**-fractie. De leden van de fractie van de **PVV** hebben zich bij deze vragen aangesloten.

De Minister heeft op 13 november 2020 gereageerd.

De commissies brengen bijgaand verslag uit van het gevoerde nader schriftelijk overleg.

De griffier voor dit verslag,
Bergman

¹ Zie dossier E190010 op www.europapoort.nl.

² Samenstelling **Europese Zaken**:
Essers (CDA), Backer (D66), Faber-van de Klashorst (PVV), Van Apeldoorn (SP) (*ondervoorzitter*), De Boer (GL), Van Dijk (SGP), Koole (PvdA), Oomen-Ruijten (CDA) (*voorzitter*), Stienen (D66), Teunissen (PvdD), De Bruijn-Wezeman (VVD), Van Rooijen (50PLUS), arbouw (VVD), Van Ballekom (VVD), Beukering (FVD), Bezaan (VVD), Cliteur (FVD), Geerdink (VVD), Gerbrandy (OSF), Huizinga-Heringa (CU), Karimi (GL), Otten (Fractie-Otten), Vendrik (GL), Vos (PvdA), Van Wely (FVD).

³ Samenstelling **Justitie en Veiligheid**:
Backer (D66), De Boer (GL) (*voorzitter*), Van Dijk (SGP), Van Hattem (PVV), Nooren (PvdA), Rombouts (CDA), Bikker (CU), Baay-Timmerman (50PLUS), Adriaansens (VVD), arbouw (VVD), Bezaan (PVV), De Blécourt-Wouterse (VVD), Cliteur (FVD), Dittrich (D66), Doornhof (D66), Gerbrandy (OSF), Janssen (SP), Karimi (GL), Meijer (VVD), Nicolai (PvdD), Otten (Fractie-Otten) (*ondervoorzitter*), Van Pareren (FVD), Recourt (PvdA), Rietkerk (CDA), Veldhoen (GL), Van Wely (FVD).

⁴ Kamerstukken I, 2020–2021, 35 295, G.

BRIEF VAN DE VOORZITERS VAN DE VASTE COMMISSIES VOOR EUROPESE ZAKEN EN VOOR JUSTITIE EN VEILIGHEID

Aan de Minister van Buitenlandse Zaken

Den Haag, 13 oktober 2020

De commissies voor Europese Zaken en voor Justitie en Veiligheid hebben op 6 oktober 2020 het schriftelijk overleg inzake de kabinetsreactie over de maatregelen voor insluiting van het coronavirus in Hongarije besproken⁵. De leden van de fractie van **FVD** hebben nog nadere vragen hierover. De leden van de fractie van de **PVV** sluiten zich bij deze vragen aan.

De leden van de fractie van FVD hebben met enige verbazing kennisgenomen van de voortvarende kritiek die sommigen hebben geuit op de pogingen van de Hongaarse regering het coronavirus te bestrijden. Vooral de Hongaarse noodwet werd daarbij op de korrel genomen. Deze werd geïnterpreteerd als een onherstelbare maatregel om de macht te grijpen. Nu blijkt dat de Hongaarse noodwet alweer is ingetrokken, moet worden vastgesteld dat de critici van Hongarije het bij het verkeerde eind hebben gehad, merken deze leden op.

De kritiek op Hongarije blijkt ook om een andere reden prematuur te zijn geweest, nu namelijk blijkt dat de Nederlandse regering eveneens plannen voor noodwetgeving overweegt die wellicht verder gaan met inbreuken op de persoonlijke vrijheden van de Nederlandse burgers dan in Hongarije werden overwogen. De leden van de fractie van FVD vragen of de Minister dit ook zo ziet.

Een tweede vraag is, aldus deze leden, of het voor de hand ligt dat de Nederlandse regering zulke zware oordelen uitspreekt over een regering van een ander EU-land, nu duidelijk is geworden dat de Nederlandse oppositieleider in de Tweede Kamer wordt vervolgd (en ook is veroordeeld) wegens een opiniedelict. Vindt de Minister het vervolgen van Nederlandse politici wegens opiniedelicten überhaupt passen in het model van de democratisch rechtsstaat? Kan de Minister aangeven of wellicht door de Hongaarse autoriteiten Nederland al is aangesproken op deze recente gebeurtenissen in Nederland? Maakt de Minister zich, met de leden van de fractie van FVD, ook zorgen dat het Nederlandse imago van een goed functionerende rechtsstaat door deze recente ontwikkelingen schade is toegebracht?

Een derde vraag heeft een wat meer «filosofisch» karakter. De leden van de fractie van FVD sluiten daarmee graag aan bij wat de Minister schrijft over de regeringspartij Fidesz, die sinds 2010 een tweederde (constitutive) meerderheid heeft. Is de Minister het met deze leden eens dat, wat men ook moge denken van het rechtsstatelijke karakter van sommige besluiten en wetten in Hongarije, deze ruime democratische steun voor wetgeving in Hongarije een grotere democratische legitimatie geeft aan die wetten dan met de wetten in Nederland geval is? En als deze gedachte niet volstrekt absurd is, zou dit dan betekenen dat de contacten met Hongarije wellicht meer in de vorm van een dialoog zouden moeten plaatsvinden dan een eenzijdig kapittelen door Nederland van de Hongaarse collega's? Kan men wellicht zeggen dat Hongarije Nederland iets kan leren over democratie en Nederland Hongarije iets over de rechtsstaat wellicht?

⁵ Kamerstukken I, 2020–2021, 35 295, G.

Als vierde punt zouden de leden van de fractie van FVD het volgende willen inbrengen. Het is deze leden natuurlijk duidelijk dat het proces van vragen over de rechtsstatelijkheid in eerste instantie betrekking heeft op de EU-landen. Niettemin vragen deze leden of het stellen van vragen over rechtsstatelijkheid wel goed mogelijk is wanneer niet tevens vergelijkingen worden gemaakt met het rechtsstatelijk gehalte van landen buiten de EU? Men kan denken aan China, Rusland, de Verenigde Staten en Saoedi-Arabië.

De commissies voor Europese Zaken en voor Justitie en Veiligheid zien graag de beantwoording van bovenstaande vragen tegemoet binnen vier weken na dagtekening van deze brief.

De voorzitter van de vaste commissie voor Europese Zaken,
M.G.H.C. Oomen-Ruijten

De voorzitter van de vaste commissie voor Justitie en Veiligheid,
M.M. de Boer

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN

Aan de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 13 november 2020

Op 6 oktober jl. vond het schriftelijk overleg⁶ plaats van de commissies voor Europese Zaken en voor Justitie en Veiligheid over de kabinetsreactie inzake de maatregelen voor insluiting van het COVID-19 virus in Hongarije. Naar aanleiding van nadere vragen over dit onderwerp van de leden van de fractie van FVD – waarbij de leden van de fractie van de PVV zich aansloten, doe ik u de onderstaande beantwoording toekomen.

De leden van de fractie van FVD hebben met enige verbazing kennisgenomen van de voortvarende kritiek die sommigen hebben geuit op de pogingen van de Hongaarse regering het coronavirus te bestrijden. Vooral de Hongaarse noodwet werd daarbij op de korrel genomen. Deze werd geïnterpreteerd als een onherstelbare maatregel om de macht te grijpen. Nu blijkt dat de Hongaarse noodwet alweer is ingetrokken, moet worden vastgesteld dat de critici van Hongarije het bij het verkeerde eind hebben gehad, merken deze leden op.

De kritiek op Hongarije blijkt ook om een andere reden prematuur te zijn geweest, nu namelijk blijkt dat de Nederlandse regering eveneens plannen voor noodwetgeving overweegt die wellicht verder gaan met inbreuken op de persoonlijke vrijheden van de Nederlandse burgers dan in Hongarije werden overwogen. De leden van de fractie van FVD vragen of de Minister dit ook zo ziet.

Voor het kabinet staat voorop dat buitengewone maatregelen in het kader van de bestrijding van COVID-19 geoorloofd en soms noodzakelijk zijn vanuit het oogpunt van de bescherming van de volksgezondheid. In zoverre staat het landen – ook Hongarije – vrij dergelijke maatregelen te nemen. Deze dienen echter wel te voldoen aan vereisten van noodzakelijkheid, proportionaliteit en tijdelijkheid en deze maatregelen dienen tevens de waarden van de Europese Unie en internationale verdragsverplichtingen te respecteren.

Over de verhouding tussen doel en middelen in de Hongaarse coronamaatregelen rezen vragen, die het kabinet in bilateraal en Europees verband aan de orde heeft gesteld. Met het intrekken van de zogeheten autorisatiewet heeft de Hongaarse regering een deel van die vragen beantwoord, maar niet allemaal. Zorgen blijven bestaan over de *fake news*-bepalingen, die nog steeds van kracht zijn via een wijziging in het Wetboek van Strafrecht. Voor het kabinet blijft de onverkorte vrijheid voor pers en maatschappij van belang om kritiek te mogen uiten op het coronabeleid van een EU-lidstaat.

Gecombineerd met zorgen die al langer bestaan over de rechtsstaat, is blijvende aandacht voor ontwikkelingen op dit vlak in Hongarije nodig. Dit vergt derhalve aandacht van het kabinet, andere EU-lidstaten, de Europese Commissie en overige instanties, die pal staan voor de rechtsstaat in Europa. In dit kader verwijst het kabinet naar het landenhoofdstuk over Hongarije bij het jaarlijkse rechtsstaatrapport van de Europese Commissie. Dat maakt inzichtelijk hoe de rechtsstaat in Hongarije er op dit moment voorstaat en op welke punten verbetering nodig is.⁷ Een aantal van deze zorgen is eveneens regelmatig onderwerp

⁶ Kamerstukken I, 2020–2021, 35 295, G.

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020SC0316&from=EN>.

van bespreking in de Raad in het kader van de artikel 7-procedure die in september 2018 door het Europees Parlement werd gestart.

Wat de Nederlandse Tijdelijke wet maatregelen COVID-19 betreft: het kabinet heeft het advies van de Raad van State ter harte genomen en het wetsvoorstel in lijn daarmee aangepast. In het voorstel zijn de beginselen van rechtsstatelijkheid, grondrechten en democratie adequaat geborgd met in achtname van genoemde drie vereisten van noodzakelijkheid, proportionaliteit en tijdelijkheid.

Een tweede vraag is, aldus deze leden, of het voor de hand ligt dat de Nederlandse regering zulke zware oordelen uitspreekt over een regering van een ander EU-land, nu duidelijk is geworden dat de Nederlandse oppositieleider in de Tweede Kamer wordt vervolgd (en ook is veroordeeld) wegens een opiniedelict. Vindt de Minister het vervolgen van Nederlandse politici wegens opiniedelicten überhaupt passen in het model van de democratische rechtsstaat? Kan de Minister aangeven of wellicht door de Hongaarse autoriteiten Nederland al is aangesproken op deze recente gebeurtenissen in Nederland? Maakt de Minister zich, met de leden van de fractie van FVD, ook zorgen dat het Nederlandse imago van een goed functionerende rechtsstaat door deze recente ontwikkelingen schade is toegebracht?

Het kabinet hecht zeer aan de scheiding der machten als één van de grondbeginselen van de democratische rechtsstaat. Het kabinet geeft dan ook geen commentaar op individuele strafzaken. Nederland is niet formeel door Hongarije aangesproken op de rechtszaak tegen een Nederlandse oppositieleider. Het door de vragenstellers veronderstelde Nederlandse imago van een goed functionerende rechtsstaat is in het recente Commissierapport over de rechtsstaat⁸ van 30 september jl. overigens niet onterecht gebleken. Wel hoort bij een stevige inzet van Nederland op versterking van de rechtsstaat in de EU ook het vermogen tot kritische zelfreflectie, zoals het kabinet ook heeft benadrukt in de kabinetsreactie⁹ op het rapport.

Een derde vraag heeft een wat meer «filosofisch» karakter. De leden van de fractie van FVD sluiten daarmee graag aan bij wat de Minister schrijft over de regeringspartij Fidesz, die sinds 2010 een tweederde (constitutieve) meerderheid heeft. Is de Minister het met deze leden eens dat, wat men ook moge denken van het rechtsstatelijke karakter van sommige besluiten en wetten in Hongarije, deze ruime democratische steun voor wetgeving in Hongarije een grotere democratische legitimatie geeft aan die wetten dan met de wetten in Nederland geval is? En als deze gedachte niet volstrekt absurd is, zou dit dan betekenen dat de contacten met Hongarije wellicht meer in de vorm van een dialoog zouden moeten plaatsvinden dan een eenzijdig kapittelen door Nederland van de Hongaarse collega's? Kan men wellicht zeggen dat Hongarije Nederland iets kan leren over democratie en Nederland Hongarije iets over de rechtsstaat wellicht?

In de goede traditie van Europese samenwerking kiest het kabinet zelf voor dialoog, waarin Nederland met Hongarije regelmatig de bilaterale en Europese samenwerking doorneemt en die waar mogelijk verder versterkt. Daarbij kiest het kabinet steeds voor een constructieve insteek

⁸ https://ec.europa.eu/info/publications/2020-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en.

⁹ https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z20142&did=2020D43293.

vanuit gedeelde belangen, zonder moeilijke onderwerpen of boodschappen uit de weg te gaan.

Met die gebalanceerde agenda bracht Minister Blok vorig jaar een bezoek aan Hongarije en ontving hij zijn Hongaarse collega's op tegenbezoek aan Nederland, ook om gezamenlijk de gerenoveerde ambassade van Hongarije te openen in Den Haag. In 2020 had Minister Blok reeds meermalen contact met zijn Hongaarse collega's en nam hij hun uitnodiging aan voor politieke consultaties in Boedapest. Dit bezoek kon tot op heden niet doorgaan vanwege COVID-19. Ook andere leden van het kabinet staan in contact met hun Hongaarse ambtsgenoten en spreken met hen in bilateraal en Europees verband over onderwerpen die beide landen binden of scheiden.

Wat de vraag naar democratische legitimiteit betreft, is het kabinet van mening dat democratie, rechtsstaat en grondrechten onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn in een democratische rechtsstaat. Een beroep op de wil van het volk kan geen vrijbrief zijn voor de inperking van de rechten van minderheden of de persvrijheid. Het maatschappelijk middenveld en onafhankelijke media zijn essentiële waakhonden in een gezonde democratie, en moeten hun rol daarom ongehinderd kunnen vervullen. Ook bij ruime democratische steun voor wetgeving blijft respect voor de kernelementen van de rechtsstaat van cruciaal belang, zoals machtscheiding, *checks and balances*, doeltreffende rechterlijke bescherming van de grondrechten en (daarmee) een pluralistisch proces voor de vaststelling van wetgeving. Deze kernelementen zijn verankerd in onze Grondwet en liggen ten grondslag aan de EU en de Raad van Europa.

De aanmoediging van de fractie van de FVD om lessen op dit vlak uit te wisselen met Hongarije past in de nieuwe toetsingscyclus van de Europese Commissie¹⁰, waarop het kabinet hieronder ingaat.

Als vierde punt zouden de leden van de fractie van FVD het volgende willen inbrengen. Het is deze leden natuurlijk duidelijk dat het proces van vragen over de rechtsstatelijkheid in eerste instantie betrekking heeft op de EU-landen. Niettemin vragen deze leden of het stellen van vragen over rechtsstatelijkheid wel goed mogelijk is wanneer niet tevens vergelijkingen worden gemaakt met het rechtsstatelijk gehalte van landen buiten de EU? Men kan denken aan China, Rusland, de Verenigde Staten en Saoedi-Arabië.

Het doel van de toetsingscyclus is niet zozeer om EU-lidstaten onderling te vergelijken, maar om aan de hand van een kwalitatieve analyse van de situatie in de Unie in den brede en in alle afzonderlijke lidstaten een constructieve dialoog te voeren en waar mogelijk rechtsstatelijke problemen in een vroeg stadium te signaleren en aan oplossingen te werken. Eventuele vergelijkingen met niet-lidstaten kunnen soms ook relevant zijn. Daarbij moet wel worden aangetekend dat EU-lidstaten een gezamenlijke rechtsorde vormen en zich gecommitted hebben aan respect voor de waarden van de Unie, waaronder de rechtsstaat. Voor het kunnen bestaan van wederzijds vertrouwen tussen de lidstaten, en in het verlengde daarvan de EU-samenwerking op terreinen als de interne markt en justitiegebied, is respect voor de rechtsstaat een cruciale randvoorwaarde. Het ligt daarom in de rede dat de toetsingscyclus zich uitsluitend richt op de EU-lidstaten. Bovendien kan de Europese Commissie enkel

¹⁰ Idem.

toezien op de toepassing van de EU-verdragen en het recht van de Unie door de EU-lidstaten, en heeft zij geen bevoegdheid op dit punt ten aanzien van derde landen.

De Minister van Buitenlandse Zaken,
S.A. Blok